

Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ

Микола Скиба

Ухвалення концепції Нової української школи перенесло поняття “педагогіка партнерства” зі світоглядних обшарів у нормативну площину. Розбираємося, що таке педагогіка партнерства і як її досягти у школі.

В [урядових документах](#) вказано, що нова школа працюватиме на засадах педагогіки партнерства, в основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об’єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

Основні принципи цього підходу:

- повага до особистості;
- доброзичливість і позитивне ставлення;
- довіра у відносинах;
- діалог – взаємодія – взаємоповага;
- розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв’язків);
- принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов’язань, обов’язковість виконання домовленостей).

Це – критерій, за яким можна оцінювати якість освітнього процесу, а також новий інструментарій навчання менеджменту. Наприклад під час інституційного аудиту школи. Відтак, **необхідне чітке розуміння природи цього явища** і уявлення, як згадану вагу відповідальності краще розподіляти.

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ

Настанова на партнерство у школі міцно закорінена в національній педагогічній традиції. За системою [Василя Сухомлинського](#), виховання особистості має здійснюватися через триаду “школа – сім’я – громадськість”.

У своїх працях (зокрема, “Людина неповторна”, “Серце віддаю дітям”) ще в 1960-х роках класик педагогічної думки писав, що дитина – **це активний і самодіяльний індивід, який не “вчиться на дорослого”, а живе повноцінним і цікавим життям**. Отже, до неї слід ставитися доброзичливо і з розумінням.

За ближчого розгляду виявляється, що такі ідеї у Сухомлинського виникали тому, що він мав відкритий допитливий розум і мислив резонансно з провідними інтелектуалами світу. У тих, хто мислив вужчими категоріями і орієнтувався на вказівки керівництва, а не на принципи, ідеї вироджувалися в доктринерство. Отже, сенси, які акумулював у своїх працях Сухомлинський, на Батьківщині тривалий час обмежувалися цитуванням.

Василь Сухомлинський що дитина – це активний і самодіяльний індивід, який не “вчиться на дорослого”, а живе повноцінним і цікавим життям. Фото: автор – AllaSerebrina, [Depositphotos](#)

ПАРТНЕРСТВО У ШКОЛІ: У ЧОМУ СЕКРЕТ

Однією з перших теоретичні і прагматичні аспекти співпраці батьків і школи зв'язала професорка соціології університету Джона Хопкінса **Джой Епштейн**. Ще 1982 року вона ініціювала [низку досліджень](#), які засвідчили залежність якості освіти від ефективності співпраці батьків, вчителів і адміністрації школи.

1996 року дослідниця разом із послідовниками узагальнила рамкові умови, що включають шість основних типів активностей батьків, що поєднують відносинами партнерства сім'ю, школу та громаду:

- **батьківство:** сім'ї мають забезпечувати здоров'я та безпеку дітей, створювати вдома середовище, що заохочує до навчання; школи ж повинні забезпечувати сім'ї навчанням та інформацією, щоб допомогти зрозуміти своїх дітей та сприяти їхньому розвитку.
- **спілкування:** школи мають бути підзвітними родинам і надавати їм інформацію про прогрес у школі та успішність учнів; засоби спілкування мають відповідати культурним особливостям батьків, і процес повинен бути двонаправленим;
- **волонтерство:** батьки можуть зробити значний внесок у середовище та функції школи; школи можуть отримати максимальну віддачу від цього процесу через створення гнучких графіків, що відповідатимуть таланту і інтересам батьків потребам студентів, вчителів і адміністраторів;
- **навчання вдома:** батьки можуть допомагати своїм дітям у діяльності, пов'язаній зі школою, за методичної підтримки вчителів;
- **ухвалення рішень:** школи можуть дати батькам значущі ролі в ухваленні рішень у школі та допомогти їм максимально використовувати їх; ця можливість повинна бути відкритою для всіх верств громади, а не тільки для людей, які мають найбільше часу та енергії, щоб витратити на шкільні справи;
- **співпраця з громадою:** школи повинні координувати роботу та ресурси громади, бізнесу, коледжів або університетів, а також інших груп для покращення шкільних програм, сімейних практик і навчання та розвитку студентів; школи можуть допомогти сім'ям отримувати доступ до допоміжних послуг, що надаються іншими установами, такими як охорона здоров'я, культурні заходи, послуги репетиторів та програми післядипломного догляду за дітьми.

Психологи із університету Небраска-Лінкольн у 2000-х запропонували кілька орієнтирів для розрізнення партнерської та традиційної моделей школи.

Партнерська орієнтація

Чітке зобов'язання працювати разом, щоб сприяти заохоченню навчальних досягнень дитини

Часте спілкування двосторонньої спрямованості

Заохочується культура розмаїття і визнається важливість внеску розмаїття у творення позитивного навчального середовища

Ролі чіткі, означені спільно і з метою підтримки

Традиційний підхід

Підкреслюється виключна роль шкіл

Комунікацію переважно ініціює школа, та є проблемо-центричною

“Один розмір для всіх” – культурні відмінності, те, що потрібно подолати

Ролі сепаровані, і є значна дистанція для участі

Цілі для учня/студента визначені спільно і можуть делегуватися

Ролі визначені школою, іноді – батьками

Плани спільно-конструйовані зі згодою щодо ролей вчителя

Освітні плани визначені в односторонньому порядку

Керівник освітнього напрямку OECD **Андреас Шляйхтер** у своїй книжці “[Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття](#)” наголошує, що **серед молоді, яка відчує, що вони складають частину шкільної громади, набагато більша ймовірність отримати кращі академічні результати й бути більш умотивованими у школі.**

Натомість, несприятливі стосунки між учителем і учнем, як видається, підривають впевненість учнів і ведуть до посилення хвилювання. У середньому в різних країнах учні десь на 62% частіше повідомляли про відчуття напруження під час навчання і на 31% частіше – про хвилювання перед тестуванням, якщо їхній вчитель вважає, буцімто вони не такі розумні, як є насправді, – наголошує освітній експерт.

ЯК ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ПРАЦЮЄ В РІЗНИХ КРАЇНАХ

Повернімося до смислового поля, в якому існує педагогіка партнерства. Воно сформоване в суспільствах, де тяглість практик тісно пов’язана з культурою солідарності і партнерства. Або й там, де перше виростає з другого.

Такою країною передусім є [Швеція](#). Дослідники Національної агенції вдосконалення шкіл (Agency for School Improvement) узагальнили досвід шведських шкіл і запропонували систему координат, в якій розкриваються різні аспекти партнерства в навчанні. Її утворено осями “індивідуальне – колективне” та “формальні і неформальні (методики та інструменти)”.

В арсеналі формальних практик – індивідуальний план для кожного учня і бесіди, спрямовані на розвиток, зустрічі з батьками, їхню участь у наглядних радах та інформування за допомогою різноманітних цифрових інструментів. Неформальні підходи передбачають діалог, “**клімат, що запрошує**”, довірливі стосунки (на індивідуальному рівні) та навчальні цикли з батьками, виконання батьками ролі саппортера в навчанні і навіть батьківські вечірки та зустрічі у кав’ярні.

В **Австралії** Департамент освіти, працевлаштування і трудових відносин розробив **Family-School Partnerships Framework**. Цей документ – своєрідний путівник для учасників освітнього процесу.

Рамка містить бачення того, як покращити партнерство між австралійськими сім’ями та школами; описує принципи, якими мають керуватися сім’ї та школи в розвитку партнерських відносин тощо.

На практиці це включає:

1. сімейно-шкільні ініціативні групи для планування, організації, впровадження та оцінки партнерства;
2. шкільні політики та процедури, що дають змогу чітко визначати та застосовувати принципи та практики ефективного партнерства;
3. мережі підтримки шкільних спільнот, на основі яких відбувається обмін ідеями та найкращими практиками;
4. періодичне звітування школи перед громадою.

З 1990-х батьки якраз дуже залучені в те, що стосується матеріально-технічної кондиції шкіл і фізичного комфорту учнів, організації урочистостей тощо. Проте чи завжди така залученість обертається партнерством?. Фото: автор – oksun70, [Depositphotos](#)

В Іспанії тема партнерства у школі – частина державних політик з початку 1990-х. Особливу увагу тут приділяють навчальним програмам, спрямованим на підготовку до продуктивної взаємодії усіх сторін партнерства. Зокрема, на базі Університету Овідео (Oviedo University, Spain) регулярно проводять відповідні семінари. Action-Training Seminar – програми, адаптовані для директорів та педагогів як державних, так і приватних шкіл та навіть дитячих садочків.

Оглядаючи досвід педагогіки партнерства у своїй країні, Ракель-Амая Мартінес Гонсалес зауважує, що багато батьків не виявляють зацікавленості в ухваленні рішень щодо шкільних політик, але вони дійсно зацікавлені навчитися ефективніше спілкуватися зі своїми дітьми та сприяти їхньому розвитку.

Відповідно, дизайнуються програми для батьків з врахуванням їхніх предметних потреб і запитів, для чого проводяться опитування. Мартінес Гонсалес наводить приклад оформлення результатів однієї із сесій щодо потреб батьків:

Занепокоєння щодо виховання дітей	Очікування від участі у навчальній програмі	Причини для участі в програмі
- Здатність сина належно розібратися у ситуації - Втрата інтересу до навчання - Як вони проводять час із друзями і чи не вживають наркотики?	Бажання мати кращі відносини із сином-підлітком і допомагати йому в коректний спосіб	Тому, що він переживає складний вік, і я маю сумнів щодо майбутнього і чи все я зможу зробити в належний спосіб
- Дочці не подобається навчання, і вона не докладає жодних зусиль у житті. Вона завжди хоче мати “останнє слово” - Турбують її друзі	Прагнення допомогти своїй дочці навчитися правильно поводитися в різних життєвих ситуаціях	Навчитися розуміти свою дитину

Для того, що ми називаємо педагогікою партнерства, в англійських джерелах найчастіше використовується поняття **Family-School Partnership**. Тобто партнерство школи і родини.

Натомість, якщо загалити [Pedagogy of Partnership](#), то перше, що видає пошуковик – посилання на сайт американської організації Nadar, покликаній посилювати спроможність єврейських культурно-релігійних спільнот, які розвиваються як егалітарні. Педагогіку партнерства тут розкрито

як інноваційний педагогічний метод, покликаний формувати здатність людей брати участь у діалозі, підтримувати цілісність власної особистості тощо.

Українська модель, закладена у НУШ, у цьому контексті структурно близька до шведської, проте має більшу сфокусованість на особистості дитини і в цьому контексті має шанси стати унікальною. Однак для того, щоби це відбулося, слід краще зрозуміти, що і як її підживлює, так само як і те, що протистойть.

ЯК РОЗВИВАТИ ПЕДАГОГІКУ ПАРТНЕРСТВА У ШКОЛІ

Тепер щодо перешкод на шляху впровадження моделі педагогіки партнерства в українських комунальних школах. З 1990-х батьки якраз дуже залучені в те, що стосується матеріально-технічних умов шкіл і фізичного комфорту учнів, організації урочистостей тощо. Проте чи завжди така залученість обертається партнерством? **Якою мірою загалом батьків цікавить навчальний досвід їхніх дітей у школі?**

Зокрема, у лютому 2019 року було проведено онлайн-опитування батьків, чиї діти навчаються в 5-9 класах. Загалом відповіді надали понад 1500 респондентів із різних регіонів України.

[Результати](#) засвідчили, що **деякі батьки іноді готові знехтувати мотивацією дитини до навчання заради результату.** Так, в окремому блоці було запропоновано кілька запитань-дилем. Наприклад: що має більше значення для оцінювання якості освіти в певному навчальному закладі – мотивація, з якою діти вирушають до школи, чи знання, які вони отримують? Тут ваги, на думку більшості батьків, схилилися у бік “знань”.

Для того, щоби компетентністний підхід, як ядро НУШ, не лише повноцінно впроваджувався, але й відзначався якісною підготовкою дітей до викликів сучасного світу необхідно, щоби дії батьків і вчителів у цьому напрямі були синхронними. Якщо згадати формулу НУШ, то принципи педагогіки партнерства дуже важливі для створення сприятливого середовища для навчання та забезпечення орієнтації на особистість учня.

Взаємодія батьків, учня, педагога і керівника школи – незамінна для формулювання індивідуальних освітніх траєкторій та втілення їх в індивідуальних навчальних планах кожного учня. Така можливість передбачена новим законом “Про освіту” і буде деталізована у профільному законі “Про повну загальну середню освіту”.

Педагогу теж нерідко буває складно побачити в учневі рівноправного учасника діалогу і навчального процесу та визнати, що з ним необхідно будувати партнерські стосунки. У більшості випадків це результат історичної інерції, а не методологічних настанов чи юридичних норм. Законодавство в освіті не надає жодному з учасників освітнього процесу виключного права розпоряджатися іншим і кожного наділяє певними повноваженнями і автономією.

Законодавчо вищість і апріорна правота педагога жодним чином не підтверджена і не закріплена.

Ба більше, частиною українського законодавства є такі міжнародні акти: Всесвітня Декларація прав людини та Декларація прав дитини. [Фахівці Ради Європи роз’яснюють](#): в основі концепції прав людини лежать дві основні цінності. Перша – людська гідність, друга – рівність.

Права людини – невід’ємні. Це означає, що ви не можете їх втратити, оскільки вони мають відношення до самого факту людського існування. За певних обставин дію деяких з них, хоча і не всіх, може бути призупинено або обмежено. Але йдеться про злочини, надзвичайні ситуації тощо.

Кожен учасник освітнього процесу, зокрема учень, наділений невід'ємними правами, кожен є особистістю і заслуговує на повагу до її гідності. Фото: автор – gasorn, [Depositphotos](#)

Права людини неподільні, взаємозалежні і взаємопов'язані. Це означає, що різні права людини за суттю пов'язані між собою і не можуть розглядатися окремо. Здійснення одного права залежить від здійснення багатьох інших прав, і немає жодного права, яке було б важливіше за інші. Крім того, права людини універсальні.

Кожен учасник освітнього процесу, зокрема учень, наділений невід'ємними правами, кожен є особистістю і заслуговує на повагу до її гідності. А от можливість ними скористатися залежить від рівня зрілості, знання, навичок, досвіду, рівня мислення.

Отже, у випадку, коли вчитель – носій істини, учень – її слухняний приймач, йдеться не про законодавство, а про неписані правила гри, мовчазну згоду, яка, до речі, може психологічно травмувати не лише дитину, але й професійно зруйнувати педагога чи управлінця.

Сучасна когнітивістика стверджує: інтелект – це те, що “між нами”. Відповідно, когнітивна спроможність згортає, якщо людина випадає з мереж спілкування і взаємодії. Для того, щоби бути успішними у формулюванні ідей, ухваленні рішень і ба більше – діях і досягненні цілей, нам потрібен постійний і інтенсивний обмін інформацією з іншими.

Власне, і людська особистість – результат взаємодії. Педагогіка партнерства – підхід, що спрямований на розвиток максимально продуктивних і здорових відносин у процесі навчання.

Для того, щоби освіта і навчання всім приносили задоволення, варто змінити правила гри і прийняти підхід партнерства замість традиційно авторитарного.

Педагогіка партнерства важлива і незамінна з огляду на те, що:

По-перше, сприяє створенню атмосфери, в якій найкраще розкривається потенціал кожного учня, формується його ініціативність і креативність. А це – один із ключових активів сучасного світу.

По-друге, партнерство задовольняє потребу в значимості і приналежності та зменшує рівень стресу, що, зрештою, допомагає інтелекту працювати ефективніше.

По-третє, такий формат стосунків найкраще готує молодих людей до професійної діяльності і ролі активного громадянина у відкритому світі.

Для того, щоб найкраще підготувати себе до моделі партнерства у школі, варто:

1. Прийняти факт, що зміни мислення відбуваються повільно – воно подібне на айсберг, занурений у глибини історії. Отже слід набратися терпіння, намагаючись побудувати партнерські стосунки з іншими батьками, з адміністрацією школи, зрештою – шукаючи спільну мову із власною дитиною.

2. Поставити собі запитання, який спосіб мислення найбільш адаптивний для цих умов; знайти носіїв такого мислення зростання. Приміряти на себе ці моделі.

3. Розвивати уяву і креативність. І батькам, і педагогам можна рекомендувати таку просту вправу:

Перед тим, як зробити дитині зауваження, дати завдання, чи виставити оцінку, уявіть що за один момент минуло 10, 15, 20 років. Хто тепер перед вами? Людина, яка тепер дивиться на вас, може поглянути з висоти як свого зросту, так і досвіду.

Перед вами ті, хто буде створювати і розвивати технології, що визначатимуть ваше життя, закони, за яким вам жити, культурний та інформаційний контент, який спонукатиме думати і відчувати в певному ключі. Ви ж сподіваєтеся, що всі ці продукти і сервіси враховуватимуть ваші потреби? Тоді варто дати їм приклад розуміння потреб іншого.

4. Освоювати навички перемовин і вчитися не лише аргументувати власну позицію, але й слухати інших.

5. Підтримувати власний ресурсний стан і почуття гумору

6. Укладати Меморандум про співпрацю між батьками, вчителями, адміністрацією і учнями, [який розробила ГО “Смарт освіта”](#).

Микола Скиба, спеціально для “Нової української школи”